

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

НАЦИОНАЛЕН АРХЕОЛОГИЧЕСКИ
ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ

НУМИЗМАТИКА,
СФРАГИСТИКА
И
ЕПИГРАФИКА

5

*Studia in honorem
professoris Ivan Jordanov*

СОФИЯ
2009

AUGUSTALES В СТРУКТУРАТА НА РИМСКАТА ПРОВИНЦИАЛНА ВЛАСТ В COLONIA ULPRIA RATIARIA

Николай ЯНЕВ

Вниманието на римските историографи е изкушено от политическия живот в столицата, фокусирано е върху и внимателно е изучило съдбата на големите пълководци, злодеи и тирани. На този фон, като второстепенни актьори, се появяват висши чиновници в провинциите – *legati Augusti pro praetore, proconsules* и *procuratores*. Подобен литературен и исторически интерес към силните на деня и към живота в Рим незаслужено оставя в сянка съсловията, които представят скромния провинциален елит на заможни либертини, средни и низши бюрократи и семействата им. Чрез техните имена и длъжности империята е достигнала до пределите на своето могъщество. За разлика от античния писател, пред съвременния изследовател на античността се изправя предизвикателството да ги извади от анонимност и да направи нова оценка на ролята им. В този случай богатият епиграфски материал идва да компенсира лаконизма на изворите.

Две отправни точки ще ни дадат удобна координатна система за наблюдение – в географско отношение *Colonia Ulpia Ratiaria*, а в социален разрез – орденът на *augustales*.

Дългата номенклатура на провинциалната йерархия отделя специфична ниша на колегията на августалите – *augustales, seviri augustales*. Значимостта на тази позиция е свързана с идеологическия инструмент на култа към императора, отразен в името им. Спецификата – в ясното разграничаване от мандатната длъжност на *flamen Augusti* и *sacerdos Augusti* (Gradel 2002, 229). Всъщност августалите действат в рамките на корпорация с частен характер, която подобно на капиталните култове е поставена под стриктния контрол на администрацията. Освен задълженията, свързани с изпълнение на религиозни практики и организация на игри, принадлежността към тази група носи със себе си възможности за града да експлоатира ресурса на своите богати граждани, като от

своя страна им признава правото да се реализират в рамките на едно почетно съсловие – „не служба, нито жречески сан, а почетно звание“ (Gradel 2002, 229).

Разграничението между магистрат, жрец и августал е направено ясно, но без да подценяваме нейното значение в римските йерархични структури. – ще кажем, че това е разграничение на формата. На практика, допустимо е жрецът (Flamen) да функционира като магистрат. Например – когато декурсионите на Пиза възлагат на Flamen Augustalis да се обърне с писмо към императора (Gradel 2002, 98). Flamen има също така право на lictores (Gradel 2002, 87) – спътниците *par excellence* на овластенния. От друга страна магистратурата е натоварена с религиозна символика и обвързана с изпълнението на свещенодействия – „Рязкото разграничение между ритуали, натоварени със символи, и административните структури на властта, които включват технически операции, може и да е проблематично в други общества, но е особено трудно в Рим“ (Gargola 1995, 7). Самото легендарно създаване на Града, извършено след *augurium*-а на Ромул и разчертаването на границите, води към общите корени на властта и култа.

Подобно разнообразие откриваме във функциите и положението на *augustales*, които се появяват в поредица от надписи от *Ratiaria* – те са и благодетели, и членове на почетно съсловие, и понякога противно на очакванията – *decuriones* в градския съвет.

Най-ранно вероятно е посвещението на Marcus Ulpius Epistratus. Заради популярността на епонима то препраща към създателя на колонията – Траян. Интересно е, че сред надписите, където присъстват *augustales*, преобладават образци на богове и епитафи. Почетният надпис е само един, но не за императора, а за видния представител на съсловието – Lucius Anatinius Phoebus.

В любопитно отклонение от нормата, съгласно която кръгът на *augustales* е запазено поле за либертините (Duff 1928, 133), няколко надписа представят негови видни членове, които участват и в общинския съвет като *decuriones*. Факт, който на теория изключва принадлежността им към кастата на освободените робии.

Marcus Cocceius Valens (Zotović 1966, 60, № 1)

Decurio и *augustalis*, посветил на Митра олтар с оброчен надпис за своето здраве, здравето на жена си Politta и на синовете си Cocceii.

So]l]i Invicto / Mithrae / M(arcus) [C]occeius [V]alens
dec(urio) Au/[gu]s[al]is col(oniae) pro [sa]/[lute] s]ua et
Politt(ae) / [co]niug(is) et Cocceio/rum filior(um) v(otum)
s(olvit).

„На непобедимото слънце Митра Марк Кокцей Валенс, декурсион и августал на колонията – за своето здраве и за здравето на съпруга-

та си Полита и на синовете си Кокцей, изпълни обета“.

Култът към Митра придобива популярност при управлението на Комод (176-192 г.) (Laing 1931, 143). Слънцепоклонникът Елагабал (218-222 г.) е първожрец на сирийския слънчев бог, а при Аврелиан (270-275 г.) Sol Invictus се превръща в официалното божество на империята. Поклонението на източното божество очевидно не е чуждо на един *augustalis*, може би в унисон с настроеността на неговия патрон.

Titus Titius Herculanus (Карадимитрова 2005, 211-219, № 2)

Обръща се към своя епоним Hercules Victor, на когото според завещанието си е издигнал олтар.

Herculi / Victori / T(itus) Titius / Hercula/nus Aug(ustalis)
/ col(oniae) Rat(iariae) / o(rnatus) o(rnamentis)
d(ecurionalibus) / t(estamento) p(oni) i(ussit).

„Тит Тиций Херкулан, августал на колония Рацария, удостоен с отличия на декурсион, в завещанието си нареди да бъде поставено на Херкулес Победител“.

Marcus Ulpius Epistratus (CIL III, 1641)

Съименик на императора, *augustalis*, удостоен от цвета на местното общество с отличията на *decurio* (общински съветник) – и въпреки гръцкия си *cognomen* *Ἐπίστρατος* – може би свободнороден. С понятията на съвременността вероятно бихме характеризирали Epistratus като член на почетен орден/ложа и сенатор. Мярката на обществено признание днес не надскочила епохата на Marcus Ulpius.

M(arcus) Ulp(ius) Epistratus / Augustal(is) / col(oniae)
Rat(iariae) o(rnatus) o(rnamentis) d(ecurionalibus) / a
splendidissimo / ordine

„Марк Улпий Епистрат, августал, удостоен с отличия на декурсион от висшето съсловие на колония Рацария“.

А ето и един *augustalis* – наследник на либертина Sextus Valerius Zoticus, вероятно собственост на същия господар:

Sextus Valerius Hilarus (Атанасова-Томова 1978, 21-23):

Издигнал разкошен паметник в чест на Zoticus – единствен знак на онова забележително за пограничния град богатство, дало посмъртен реванш на унижения с клеймото на робството. Надписът се датира във II-III в.сл.Хр. чрез анализ на архитектурния стил на паметника. Прегледът на стандартните формули в текста показва единствено относителността на установените тенденции – че принадлежността към трибата обикновено се пропуска от II в.сл.Хр. нататък, че *hic situs est* обикновено индикира дата преди края на I в.сл.Хр. и че появата на *Dis Manibus* сочи към дата, не преди средата на I в.сл.Хр., а „най-вероятно към втори и трети век сл.Хр.“ (Kerrie 1991, 28).

D(is) M(anibus) / Sex(ti) Val(eri) / Sex(ti) lib(erti)
/ Pal(atina) Zo/tici v(ixit) an(nos) / XLII / h(ic) s(itus)
e(st) / Sex(tus) Val(erius) / Hilarus / Aug(ustalis)
col(oniae) / Rat(iariae) / h(eres) f(aciendum) c(uravit).

„На маните на Секст Валерий Зотик, освободен роб на Секст, от трибата Палатина. Живя 42 години. За направата се погрижи Секст Валерий Хилар, негов наследник и августал на колония Рацнария”.

Изключително объркващи са сведенията за друг освободен роб, радвал се на необичайно уважение и получил многословен почетен надпис.

Lucius Anatinus Phoebus (CIL III, 6294)

Неговият робски произход не оставя място за съмнение (Luci libertus). В пълен разрез с общоприетите норми на съсловен деление, той е допуснат в градския съвет (ognatus ornamentis decurionalibus). Освободен е от обществени повинности (immunitate munerum concessa), а почетният надпис е поставен по декрет на градския съвет, със средства, събрани от колегите augustales. Твърде силни жестове по отношение на един освободенец. Богатството или влиянието, а може би и двете, са маркирали изключителното място на този човек в живота на Рацнария.

L(ucio) Anatinio / L(uci) lib(erto) Phoebo / Aug(ustali)
col(oniae) Ulp(iae) / Rat(iariae) ornato / ornamentis /
decurional(ibus) / immunitate / muner(um) public(orum) /
concessa ab or/dine col(oniae) eiusd(em) / Augustal(es)
col(oniae) e(iusdem) / aere conlato / d(ecreto) d(ecurionum)

„С декрет на декурсионите – на Луций Анатиний Феб, освободен роб на Луций, августал на колония Рацнария, удостоен с отличия на декурсион, освободен от обществени задължения от съсловието на своята колония – (поставиха го) августалите от същата колония със събрани средства”.

Взаимотношенията между decuriones и augustales, между „сенаторите” и „членовете на колегията”, не се изчерпват само с взаимно членство. Те са свързани и с оказването на формални актове на почет – като в случая на decurio Titus Iulius Paethus, получил посвещение от augustales coloniae Ulpiae Ratiariae (CIL III 6295).

Достиженията до нас цитирани от структурата на корпорацията на augustales подсказват за вътрешна йерархия. Актовете на тяхната благотворителност – за възможностите, с които участват в градския живот.

Quintus Sabinus Vitalis (Kalinka 1906, 131-132, Nr. 141)

Посветил олтар на Плутон и Прозерпина, заема позицията на

primus augustalium (председател на колегията?). Миркович предполага, че надписът се е намирал в храм (на „ордена”?) (Mirković 2007, 49).

Diti Patri et Proser/pinae Regin(ae) / Q(uintus) Sab(inius)
Vital(is) pr(imus) Aug(ustalium).

„На Татко Плутон и на Царица Прозерпина – (от) Квинт Сабин Виталис, пръв от августалите”.

Храм (същият?), по друго време, е възстановен от негов духовен „брат”.

Marcus Sulpicius Zoticus (CIL III, 12647)

Разполагал е с достатъчно средства и щедрост, за да финансира реставрацията на цяла публична постройка – из основни:

Deo [!!!] / M(arcus) Sulpiciu[s] / Zoticus / Aug(ustalis)
col(oniae) Rat(iariae) / templum a / solo res[ti]t[uit].

„Марк Сулпиций Зотик, августал на колония Рацнария, възстанови из основни храма на бога [!!!]”.

Погрешно би било да свеждаме принадлежността към императорския култ единствено до декоративното занимание, до „орнамента” на почетта или до позицията на благодетеля. Култът към императора играе огромна психологическа роля за провинциалните елити. Тяхното положение на clientes към силния човек в столицата разклаща устоите на респекта, който им се полага в установения ред на собствения град. „Нямало обаче нищо социално унищително в подчинението на същества с божествен статус – боговете. Такава била участва на всички хора... светът на domi nobiles и мястото им в него оставали ненакърнени” (Gradel 2002, 101, 102).

От изобилието на запазени надписи на augustales от Рацнария, Миркович прави заключението, че градът е бил център на култа към императора (Mirković 2007, 49). Не разполагаме с ясни свидетелства, които позволяват да приемем или отхвърлим тази хипотеза. Наситеното присъствие на представители на „ордена” и активното взаимодействие с други нива на провинциалната администрация подчертават връзката им с управлението на града, с функционирането на имперската власт. Развитието на селището, добило статус на колония по времето на Траян, който превръща дунавската граница в плацдарм за завладяването на Дакия, не би било възможно без активното присъствие на тези ярки личности. Удостоени с принадлежност към съсловието на augustales, освободени роби или свободни граждани, те участват в градския съвет, строят и посвещават със средствата на своя солиден капитал. Сред техните потомци в дунавските провинции ще се родят генералите, чиято амбиция и самочувствие ще ги изпратят на престола в Рим – Аврелиан, Диоклециан и Константин.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Атанасова, Томова 1978: Ъ. Атанасова, В. Герасимова Томова. Нови латински надписи от Рациария. – Известия на Българското историческо дружество, XXXII/1978 (= L'Année Epigraphique 1979, 537).
- Карадимитрова 2005: К. Карадимитрова. Нови посветителни надписи от Рациария. – Нумизматика, сфрагистика и епиграфика, 2, 2005, 211-219 (= L'Année Epigraphique 2005, 1311).
- CIL III: Corpus Inscriptionum Latinarum. Vol. III, Berolini, 1863.
- Duff 1928: A.M. Duff, B. Litt. Freedmen In The Early Roman Empire. Clarendon Press. Oxford, 1928.
- Gargola 1995: D. J. Gargola. Lands, Laws & Gods: Magistrates & Ceremony in the Regulation of Public Lands in Republican Rome. University of North Carolina Press, 1995.
- Gradel 2002: I. Gradel. Emperor Worship and Roman Religion. Clarendon Press, Oxford, 2002.
- Kalinka 1906: E. Kalinka. Antike Denkmäler in Bulgarien. Wien, 1906.
- Keppie 1991: L. Keppie. Understanding Roman Inscriptions. The Johns Hopkins University Press. Baltimore, 1991.
- Laing 1931: G. J. Laing. Survivals of Roman Religion. Longmans, Green. New York, 1931.
- Mirković 2007: M. Mirković. Moesia Superior, Eine Provinz an der mittleren Donau. Verlag Philipp von Zabern. Mainz am Rhein, 2007.
- Zotović 1966: L. Zotović. Les cultes orientaux sur le territoire de la Mésie supérieure. Leiden, 1966, 60, Nr. 1. (= L'Année Epigraphique 1966, 344).

AUGUSTALES WITHIN THE STRUCTURE OF THE ROMAN PROVINCIAL AUTHORITIES IN COLONIA ULPIA RATIARIA

Nikolai YANEV
(summary)

The picture of the provincial authorities in the Roman Empire cannot be accomplished without the presence of the lower magistrates and the provincial estate. Augustales, seviri augustales take a special position among them. In contrast to the mandate sacerdotal office of flamen Augusti and sacerdos Augusti, the affiliation of Augustales to the college seems to be rather honorary degree; nevertheless it is entrusted with function as important as the office of a magistrate. It legitimates the claim to public respect of people otherwise deprived of admission to public offices for their background, and at the same time places their wealth at the service of the town – some temples have been reconstructed and altars devoted with the help of the funds coming from the estate in question. The inscriptions from Ratiaria with augustales as main characters suggest a busy provincial life and put to the test some regulations for the inflexibility of the class hierarchy. Titus Titius Herculanus and Quintus Sabinus Vitalis

raise altars, and Marcus Sulpicius Zoticus sets up a temple from its very foundations. Lucius Anatinius Phoebus is a freedman, and still its lower descent does not restrain him along his road to the municipality where he is awarded with the insignia of decurio. The dynamics of development of similar personalities should not surprise us – with the help of their energy and support of their families and funds, the Danubian town has been transformed into a base for the successful conquest of Dacia. Certain generals and officials from the Danubian provinces who are very much alike will lay effectively claim to the Imperial throne itself.